

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ НАУКИ“

ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РАЗСЛЕДВАНЕ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПРОТИВ СТОПАНСТВОТО

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертация за присъждане на образователна
и научна степен „доктор“**

Област на висшето образование:

3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: *3.6. Право*

Научна специалност: *Криминалистика*

Докторант

Светослав Донов Василев

Научен ръководител

Проф. д-р Евгения Николова Коцева

СОФИЯ – 2017 г.

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ НАУКИ“

ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РАЗСЛЕДВАНЕ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ПРОТИВ СТОПАНСТВОТО

АВТОРЕФЕРАТ

**на дисертация за присъждане на образователна
и научна степен „доктор“**

Област на висшето образование:

3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: *3.6. Право*

Научна специалност: *Криминалистика*

Докторант

Светослав Донов Василев

Научен ръководител

Проф. д-р Евгения Николова Коцева

СОФИЯ – 2017 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Обща характеристика на дисертационното изследване.....	3
1. Актуалност на изследването.....	3
2. Цел и задачи на изследването.....	5
3. Обект и предмет на изследването.....	7
4. Методология на изследването.....	8
5. Практическо значение.....	8
II. Обем и структура на дисертационния труд.....	9
III. Съдържание на дисертационния труд.....	10
Глава първа.....	10
Глава втора.....	12
Глава трета.....	14
Глава четвърта.....	18
IV. Справка за по-съществените приноси в дисертационния труд.....	23
V. Списък на публикациите по темата на дисертационния труд.....	24

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Актуалност на изследването

Актуалността на научното изследване е обусловена от състоянието на законодателството на Република България в областта на организацията на експертната дейност и необходимостта от преодоляване на слабостите в работата на органите на досъдебното производство при разследване на престъпления против стопанството.

Престъпленията против стопанството са разнородни, те са съвкупност от умишлени и непредпазливи деяния, засягащи целия аспект на обществени отношения, свързан с търговския обмен. Техния относителен дял от общия брой образувани досъдебни производства в страната е средно 6% на годишна основа за периода 2010-2015г. и е съпоставим с броя на извършените в страната ни за същия период от време посегателства срещу личността.

От обективна страна, изпълнителните деяния на престъпленията против стопанството са изключително разнообразни по съдържание. Анализът им спомага за разкриването на всички проявни форми и способности за извършване на този вид престъпления. Съпоставянето му с практиките на разследващите органи очертава допусканите от тях слабости при планирането, изграждането на следствените версии

и използването на различните способности за доказване в наказателния процес.

Детайлният преглед на експертната дейност, в рамките на разследването на престъпленията против стопанството разкрива областите, в които са налице проблеми от законодателно или практическо естество. Анализът на съществуващата нормативна база води до извода, че не е налице адекватна правна регламентация, която да урежда изискванията относно наличието и начина на удостоверяване на степента на професионално образование и притежанието на съответните специални научни знания в областта на определен вид съдебна експертиза за вещото лице, което на което тя е възложена. В последните десетилетия липсва каквато и да е линия на законодателно поведение за създаване на ясни правила, уреждащи организацията и реда на експертната дейност. Изискванията по Наредба №2 от 29.06.2015 г., на Министъра на правосъдието за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица на практика се покриват от всяко лице, завършило висше образование по съответната специалност. Нормативната база, отнасяща се до възлагането и провеждането на съдебно-счетоводните и финансово-икономическите експертизи е с почти 50-годишна давност и към настоящия момент е загубила практическата си стойност. Деervalвацията на образованието в нашата страна води до проблеми, породени от недостатъчната квалификация на орга-

ните на досъдебното производство, назначаваните от тях вещи лица и съответно стойността на изготвяните от тях съдебни експертизи. В резултат на тези обстоятелства качеството на разследване по т.нар. „икономически престъпления“ постоянно се снижава, резултатите от него са незадоволителни и това води до отрицателни последици в обществено-икономическия живот.

2. Цел и задачи на изследването

Целта на настоящото изследване е чрез анализ на действащата правна уредба, която има отношение към разследване на престъпления против стопанството и организацията и провеждането на експертната дейност да се изведат и обосноват изводи, относно моментното състояние, проблемите, които се срещат в практиката и начините за преодоляването им, както и законодателните пропуски, които следва да бъдат отстранени.

Обхватът на настоящето изследване се изгражда върху следния информационен ресурс :

- специализирани научни източници;
- практически наръчници, указания, утвърдени стандарти и практики, методики за разследване и обучителни материали на Департамента по правосъдие на САЩ, Федералното бюро за разследване,

Сикрет сървис, Департамента по вътрешна сигурност на САЩ и др.;

– практиката на съда и органите на досъдебното производство;

– информация от публични източници.

Целта на изследването е конкретизирана в следните **задачи**:

– да се анализират наказателноправните норми, регламентиращи престъпленията против стопанството, особеностите на съдебната практика, практическите трудности при разграничаване на съставите на сходни престъпления;

– да се анализират съществуващите нормативни изисквания за организацията и провеждането на експертната дейност;

– да се анализират съществуващите нормативни изисквания и практически решения за определяне на компетентността на вещите лица;

– да се анализират нормативните изисквания и практиката на правоприлагащите органи при определянето на предмета и задачите при назначаването на експертизи при разследването на престъпленията против стопанството, допусканите от тях грешки и способите за отстраняването им;

– да се анализира практиката на вещите лица и допусканите от тях грешки при провеждането на

експертните изследвания и способите за отстраняването им;

– да се анализират добрите чуждестранни практики при организацията и провеждането на експертната дейност при разследването на този вид престъпления и да се разгледат възможностите им за съответно прилагане у нас.

3. Обект и предмет на изследването

Дисертационният труд представлява цялостно монографично изследване.

Обект на научния анализ са разпоредбите на Наказателния кодекс, регламентиращи престъпленията против стопанството, разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс, регламентиращи способите за доказване, други закони и подзаконовни нормативни актове, имащи отношение към организацията и провеждането на експертната дейност, както и практиката на съда и разследващите органи.

Предмет на изследването е съдържанието и приложното поле на нормите, съдържащи се в действащия Наказателен кодекс, относно отделните състави на престъпленията против стопанството, разпоредбите на Наказателно-процесуалния кодекс и други закони и подзаконовни нормативни актове, които са предназначени да регулират организацията и

провеждането на дейността на вещите лица, на които са възложени експертизи при разследването на тези престъпления.

Изследването е насочено не само към тълкуване на съответните правни норми, а и към анализ на практиката съда и разследващите органи, който да установи допусканите слабости и да посочи начини за тяхното отстраняване.

В рамките на изследването са разгледани и анализирани и добрите чуждестранни практики при организацията и провеждането на експертната дейност, методики ползвани от правоохранителните органи и експертите в САЩ и Руската Федерация, както и научни анализи и препоръки, свързани с предмета на изследването.

4. Методология на изследването

За постигане на научната цел и задачите, които си поставя дисертационното изследване, са използвани общонаучните методи на познание: наблюдение, описание, сравнение, метод на научния анализ и синтез, индуктивният и дедуктивният метод.

5. Практическо значение

Практическото значение на научното изследване се изразява в следните основни насоки:

– да се изясни съдържанието и приложното поле на наказателноправните норми, регламентиращи престъпленията против стопанството;

– да се подпомогнат правоприлагащите органи при определянето на предмета и задачите при назначаването на експертизи при разследването на престъпленията против стопанството;

– да се изяснят допусканияте слабости в практиката и да се предложат стандарти за определяне на компетентостта на вещите лица;

– да се посочат слабостите в уредбата на организацията и провеждането на експертизите, като способ за доказване и да се предложат възможни варианти за усъвършенстването ѝ;

– да се повиши професионалната квалификация на юристите в тази област.

II. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертацията е в обем от 222 страници и се състои от увод, четири глави, разделени на параграфи, заключителна част, в която са включени изводи и препоръки и използвана литература. Справката за литературните източници съдържа 106 заглавия. Бележките под линия са общо 170 на брой.

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В **увода** е обоснована актуалността и обществената значимост на разглежданите проблеми, като са проследени тенденциите в развитието на престъпленията против стопанството в периода 01.01.2010г. – 31.12.2015г.

Посочени са източниците, въз основа на които е проведено изследването, анализирани са статистическите данни на прокуратурата на Република България и същите са съпоставени с данните на Националния статистически институт.

Анализирани и обобщени са данните от водени досъдебни производства за престъпления против стопанството, с оглед на установяване на броя и вида на назначаваните по тях експертизи. Набелязани са основните проблеми, с които се срещат разследващите органи, непълнотите в съществуващата статистическа отчетност на престъпността и липсата на последователна държавна политика за превенция на тези деяния.

Глава първа

Обща характеристика и система на престъпленията против стопанството

В **глава I** са разгледани най-често срещаните в практиката състави на престъпленията по

Глава VI от Особената част на НК, някои особености и проблеми при разследването им. Направено е разграничение от сходни състави престъпления и детайлно е разгледана съществуващата съдебна практика.

В параграф 1 са разгледани общите стопански престъпления. Анализирани са признаците от обективна и субективна страна на съставите на престъпленията. Съпоставени са с други, сходни състави на престъпления. Изследвана е съдебната практика.

В параграф 2 предмет на анализ са престъпленията против кредиторите. Посочени са основните особености от обективна и субективна страна на съставите на тези престъпления. Отбелязана е съдебната практика при прилагането на закона.

В параграф 3 са разгледани често срещаните състави на престъпления в отделните стопански отрасли. Особено внимание е отделено на продажбата или държането на склад на акцизни стоки без бандерол по чл.234 от НК. Анализирана е относимата съдебна практика.

В параграф 4 са изследвани разпоредбите на престъпленията против митническия режим. Направено е разграничение между престъплението квалифицирана контрабанда по чл. 242 НК и съответстващото му административно нарушение митническа контрабанда по чл. 233 ЗМ

В параграф 5 предмет на анализ са престъпленията против паричната и кредитната система. Анализирани са признаците от обективна и субективна страна на съставите на престъпленията. Посочена е относимата съдебната практика.

Особено внимание е отделено на неправомерното използване на платежен инструмент или данни от него – чл.249 от НК. Това се налага поради огромното нарастване на броя на тези престъпления в световен мащаб в последните години. Посочени са изчерпателно съществуващите способи за извършване на престъплението. Направена е съпоставка с други, сходни състави на престъпления и са анализирани допусканията в практиката грешки в правната квалификация.

Глава втора

Тактика на разследването на престъпления против стопанството. Актуални проблеми

В Глава втора са разгледани особеностите и проблемите, които възникват пред органите на досъдебното производство при разследването на този вид престъпления. Анализирани са слабостите при използването на института на международната правна помощ в определени случаи и са посочени способите за отстраняването им.

В параграф 1 са разгледани особеностите при образуването на досъдебно производство за престъпления против стопанството

В параграф 2 се анализират слабостите, допускани от разследващите органи при планиране на предварителното разследване и изграждането на следствените версии. Разглеждат се срещаните в практиката видове планиране и техните особености. Посочват се съществуващите чуждестранни практики, за използване на програмни продукти с елемент на изкуствен интелект за управление на разследването, планиране и изграждане и проверка на следствените версии.

В параграф 3 са очертани проблемните области при способите на доказване. Детайлно е разгледана практиката на органите на досъдебното производство при провеждането на отделни действия по разследването, като са посочени допусканите грешки и способите за избягването им.

Анализирани са тактическите особености на огледа на документи, огледа на компютърна система и огледа в интернет. Посочени са достиженията на правната доктрина и са изведени общовалидни принципи, които следва да се спазват от разследващите.

Детайлно са анализирани действията на разследващите при изземване и оглед на електронни доказателства, като са направени препоръки, съобразени с водещите световни практики.

Направен е общ преглед съдебните експертизи, експертната дейност и начините за определяне на компетентността на назначаваните вещи лица.

Направени са предложения за промяна на класификацията на съдебните експертизи. Разгледани са съществуващите разпоредби относно теоретичната и практическата подготовка на вещите лица, на които се възлагат различни видове експертизи, направен е паралел с чуждестранната практика и са дадени предложения за подобряването на нормативната база.

Разгледани са възможностите, които предоставя международното сътрудничество по наказателни дела при разследване на престъпления против стопанството. Поради високия процент на откази и забавяне на исканата информация, детайлно са анализирани условията за използването на този институт и изискванията на компетентните власти САЩ за изпълнение на молби за правна помощ.

Глава трета

Традиционни(общоприети) експертизи при разследване на престъпления против стопанството

В глава трета са разгледани в отделни раздели криминалистичните и съдебно-икономическите експертизи при разследване на престъпления против стопанството.

В Раздел I – „Криминалистични експертизи при разследване на престъпления против стопанството” са разгледани съвременните тенденции при изследването на почерка и техническото изследване на документи. Отделено е внимание на новите технически възможности при изследването на материалите на документа. Разгледани са нови методики за определяне на времето на създаване на документи и проблемите, възникващи при новите видове експертно изследване на дигитализирани документи.

В параграф 1 са разгледани почеркови експертизи. Анализирани са основанията за назначаване, стadiите на изследване, особените изисквания към вещите лица, които освен специална компетентност трябва да притежават и високо развито ниво на визуалната памет. Посочени са основните грешки в практиката при подготовката на материалите при назначаване на експертизи, които са и причина за удължаването на сроковете за изготвяне на експертното заключение.

В параграф 2 е анализирана експертизата на писмената реч. Посочено е недостатъчното внимание, което и отделят разследващите органи и новите възможности пред нея, с оглед на все по-голямото разпространение на електронни документи.

В параграф 3 са разгледани особеностите на експертизите за техническо изследване на документи. Очертана е необходимостта от специални позна-

ния в областта на физично-оптичните спектрални изследвания и в областта на импулсната ядрено магнитно-резонансна спектроскопия при различните изследвания. Направено е отграничение от общата компетентност на вещите лица при почерковите експертизи. Посочени са грешките, допускани в практиката, при определяне на задачите на експертизата.

В параграф 4 са анализирани новите методи, използвани при експертизата за установяване времето на създаване на документа. Посочени са ограниченията на традиционните методики и е анализирана създадената в Руската Федерация методика за определяне на давността на създаване на документ, съдържащ целулоза, посредством определяне на изменението на свойствата на целулозата с метода на импулсната Ядрено-магнитна спектроскопия.

В параграф 5 са посочени новите проблеми, възникващи при изследване на дигитализирани подписи, в резултат на технологичното развитие, технологиите за полагане на такива подписи, възможностите за приложението им и допълнителните обхват задачи, който стои пред вещите лица.

В параграф 6 са разгледани международните стандарти при експертното изследване на документи. Направено предложение за определянето на минимални стандарти, удостоверяващи компетентността на вещото лице по този вид експертизи.

В Раздел II „Съдебно-икономически експертизи при разследване на престъпления против стопанството” са разгледани отделните видове съдебно-икономически експертизи, практическите проблеми и грешките на разследващите при определяне на задачите на експертизите.

В параграф 1 е очертан предмета и задачите съдебната финансово-икономическа експертиза. Разгледан е подробно метода на икономическия анализ, проблемните области в практиката на разследващите органи. Изследвани са различията между задачите и методите на съдебната финансово-икономическа експертиза и съдебно-счетоводната експертиза и допусканията, поради непознаването им грешки в практиката.

В параграф 2 са разгледани обекта, задачите, методите и етапите на провеждане на съдебно-счетоводната експертиза. Посочени са грешките допускани от разследващите органи при определяне на задачите на експертизата и грешките на вещите лица при изготвяне на заключенията. Анализирани са разликите между доказателствата, събирани при извършените от органите по приходите по ДОПК проверки и събраните по реда на НПК и значението им, при провеждане на експертното изследване. Посочени са положителните елементи от практиката на експертите в САЩ и възможността от прилагането им у нас.

В параграф 3 са анализирани обекта, задачите и методите на съдебно-стоковата експертиза. Разгледан е актуалния за практиката проблем, свързан с естествените фири на различните стоки.

В параграф 4 е разгледана обстойно съдебно-оценителната експертиза. Анализирани са общите черти и разликите със сходни изследвания и мястото и в системата на съдебно-икономическите експертизи. Анализирана е подробната регламентация на национално и международно ниво на дейността на независимите оценители.

Направен е извод за съществуването на две големи групи проблеми, свързани със съдебно-икономическите експертизи. Това са недостатъчната квалификация на вещите лица и крайно ограниченото използване на възможностите, предоставяни от различните софтуерни продукти, за изследване на икономическото състояние на определено търговско предприятие или за анализ на счетоводните записвания.

Глава четвърта

Експертизи на информационни носители

В глава четвърта са разгледани особеностите при експертното изследване на информационни носители. Прави се предложение за нова класификация на този вид експертизи и обособяването им ка-

то отделен клас експертни изследвания. Детайлно са разгледани възможностите, които те дават на разследващите органи, допусканите в практиката грешки, изведени са общи принципи при поставянето на задачите на вещите лица, както и изисквания за удостоверяване на компетентността им. Разглеждана е природата на електронните доказателства, принципите за съхраняването им и работата с тях. Отделно са разгледани особеностите на изследването на комуникационни устройства, експертното изследване на платежни инструменти.

В параграф 1 е направена основна характеристика на информационните носители и глобалната мрежа. Разгледани са новите предизвикателства пред правоохранителните органи и вещите лица, на които са възложени тези експертизи, свързани с нови способности и средства за анонимна и криптирана комуникация, наличието на Даркнет и разплащането между престъпните групи в криптовалута

В параграф 2 – експертиза на информационни носители са развити основните принципи при провеждането на това експертно изследване. Направен е пълен анализ на експертизата на информационни носители на компютърни системи, етапите на провеждането и съществуващите в практиката модели. Подробно са разгледани необходимите условия за признаване на компетентността на вещното лице, инструментариума, необходим за провеждане на ек-

спертизата, принципите за изследване на обекта, различните видове задачи пред това експертно изследване.

В параграф 3 са разгледани експертизите на комуникационни устройства. Посочена е разликата в обекта, в сравнение с експертизата на информационни носители на компютърни системи, етапите на изследването и особеностите при провеждането му. Разгледани са разликите във възможностите, които предоставя специализирания софтуер за изследване на мобилни устройства в сравнение с компютърните системи.

В параграф 4 са анализирани експертните изследвания на електронни платежни инструменти и изследванията на информационни източници в Интернет среда. Очертани са предметът, задачите и методите, които се използват, както и проблемите, срещани в практиката.

На основание на направените изводи, в отделните глави са дадени и **предложения за усъвършенстване на наказателноправната уредба.**

При анализа на статистическите данни на Прокуратурата на Република България е установено, че за разглеждания период, престъпленията от чл.221а до чл.227 от НК са единични случаи за страната, а при някои от тях, като чл.224 от НК дори няма образувани досъдебни производства. Това

следва да бъде взето предвид от законодателя при едни бъдещи изменения или при изготвянето на изцяло нов Наказателен кодекс.

Посочена е необходимостта от нормативно регламентиране на универсални изисквания във всяка една област, по отношение на назначаваните в наказателното производство вещи лица. Това следва да стане, по два начина. Чрез взаимстване на положителния опит от при прилагането на специални разпоредби в някои правни клонове – например изискванията относно статута на дипломирания експерт-счетоводител от Закона за финансовия одит да се прилагат и за вещите лица по съдебно-счетоводни експертизи. Където липсва такава възможност, следва да се създаде нова правна уредба.

Препоръчва се въвеждане на общи, законово установени стандарти в експертната дейност, които да служат като основа за определяне на компетентността на вещото лице по подобие на стандарта „Даубърт“, използван във федералните съдилища в САЩ.

В заключителната част са направени изводи и препоръки за въвеждане на стандарти в експертната дейност и изграждане на експертни лаборатории.

Предлага се изграждане на електронна платформа за експерти, по подобие на създадената от

Европол, на която да се споделят най-добрите практики, иновации, изследвания, методики, документация и неперсонифицирани данни за разследваните престъпления, като се даде възможност за консултации с представители на академичната общност.

Отбелязана е необходимостта от изграждане на специализирани експертни лаборатории, които да са насочени към решаването на най-належащите проблеми, свързани с експертизите – експертните изследвания на информационни носители.

IV. СПРАВКА ЗА ПО-СЪЩЕСТВЕНИТЕ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Изяснена е системата на престъпленията против стопанството по действащото българско наказателно законодателство. Анализирани са съдържанието на съставомерните признаци на отделните престъпления. Направено е и разграничение между отделните престъпления против стопанството и други сходни престъпни състави.

2. Установени са слабостите при планирането и организацията на следствените действия при разследване на престъпленията против стопанството и са направени предложения за тяхното отстраняване.

3. Установени са проблемните области при прилагането на различни методи за доказване при разследването на престъпленията против стопанството и са направени препоръки за преодоляването им.

4. На базата на систематическия анализ са формулирани слабостите в действащата правна уредба, свързани с организацията и провеждането на експертизите. На същото основание са направени и предложенията за стандарти за определяне на компетентността на вещите лица.

**V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ
ПО ТЕМАТА
НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

„Методики за определяне на давността на създаване на документа“ – Източноевропейска правна академия, София, 2014.

„Експертно изследване на мобилни устройства. Практически проблеми“ – Източноевропейска правна академия, София, 2014.

„Методика за разследване на киберпрестъпления. Електронен подпис“ – Прокуратура на Република България, София, 2015.